

جنگ نرم و جایگاه پدافند غیر عامل در آمایش استان مرزی سیستان و بلوچستان

دکتر رجبعلی شیخ زاده^۱، مهدی محمدی^۲، مهدیه دهباشی^۳ سیدرفیع حسینی^۴

^۱دکترای مدیریت-معاون سیاسی امنیتی استانداری سیستان و بلوچستان

^۲کارشناسی ارشد علوم اقتصادی-کارشناس معاونت برنامه ریزی استانداری سیستان و بلوچستان

^۳کارشناسی ارشد علوم اقتصادی- کارشناس اداره کل حفاظت محیط زیست سیستان و بلوچستان

^۴کارشناسی ارشد بینایی سنجی-مدیر داخلی بیمارستان فوق تخصصی چشم پزشکی الزهرا(س) زاهدان.

چکیده

پدافند غیر عامل در حال حاضر یکی از مؤثرترین و پایدارترین روشهای دفاع در مقابل تهدیدات خارجی، همواره مد نظر اکثر کشورهای جهان قرار داشته است. ایران نیز با توجه به موقعیت استراتژیک نواحی مرزی شرق کشور، استان سیستان و بلوچستان به دلیل دارا بودن مرزهای خشکی و آبی دارای اهمیت ویژه‌ای است. در این بین نقش پدافند غیر عامل و آمایش سرزمین و همین‌طور آمایش نواحی مرزی، بر جسته می‌شود، به طوری که ساماندهی فضایی نواحی با رویکرد پدافند غیرعامل برای تامین موارد فوق اهمیت می‌یابد. پدافند غیر عامل بیش از آن که از قاعده استحکام سازه‌ها تبعیت کند باید از قاعده پیشگیری پیروی نماید با این اعتبار، روش‌های فرهنگی (اعتماد سازی، حسن هم‌جواری و...)، اقتصادی (سرمایه‌گذاری‌های مشترک، تشکیل اتحادیه و صنوف مشترک، ایجاد مناطق اقتصادی مشترک در بین قومیت‌های مختلف مقیم و...) و اجتماعی (تقویت پیوندهای فرهنگی، مذهبی و...) باید در پدافند غیر عامل نواحی مرزی، مورد توجه قرار گیرد. در تحقیق حاضر سعی گردیده جایگاه پدافند غیر عامل با توجه به ساختار جغرافیایی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در آمایش استان سیستان و بلوچستان مورد بررسی قرار گیرد و همچنین با توجه به اینکه اصلی‌ترین و کارآمدترین ابزار جنگ نرم، فناوری اطلاعات و ارتباطات است سعی شده است با تکیه بر اصول و معیارهای پدافند غیر عامل ملاحظات مختلف دفاعی در حوزه فن آوری اطلاعات و جنگ نرم بررسی شود.

کلید واژه: پدافند غیر عامل، آمایش سرزمین، آمایش مناطق مرزی، جنگ نرم، استان سیستان و بلوچستان

مقدمه

امروزه در برابر تهدیدات جدید باید دفاع جدید متناسب با همان تهدید را داشته باشیم بنابر این با شناسایی و دقیق تهدیدات و فرصتهای خود میتوانیم راهبردهای خاصی برای مقابله با تهدید داشته باشیم که این همان توسعه مفاهیم و ادبیات پدافند غیر عامل است. شناسایی ماهیت و جنس تهدید و همین‌طور شناخت حوزه‌های تهدید و بررسی محیط داخلی و خارجی، میتواند ما را در حوزه‌های جدید به سوی پایداری ملی و کاهش آسیب پذیری هدایت کند. آمایش سرزمین دارای ابعاد ارزشی، سیاسی، علمی، هنری و دفاعی- امنیتی است. یکی از مهمترین ابعاد و ملاحظات آمایش سرزمین، بعد دفاعی- امنیتی آن است. تاکنون در طرح‌های مختلف آمایش، دیدگاهها عمدتاً بر امر توسعه تاکید داشته و به ملاحظات دفاعی امنیتی جهت دفاع سرزمینی و حفاظت از تاسیسات و امکانات حساس و حیاتی توجه نشده است. حال آنکه اعمال دیدگاههای دفاعی و امنیتی در طرح‌های آمایش و توسعه ای نشان دهنده هم پیوندی عملکردی میان فعالیت از یک طرف و تشکیلات دفاعی از طرف دیگر است. رعایت ملاحظات دفاعی و امنیتی در طرح‌های آمایشی تابع متغیرهای متعددی است که باید در اینگونه طرح‌ها مورد توجه قرار گیرند. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد نظر، نوع و سطح تهدیدات نظامی و امنیتی متوجه منطقه مورد نظر، راهکارهای و طرح‌های پدافند غیر عامل متناسب با نوع تهدیدات و شرایط خاص منطقه، مهمترین این متغیرها هستند. استان مرزی سیستان و بلوچستان، دارای موقعیت، شرایط و ویژگیهای خاص بوده و تفاوت‌های سیاسی- فضایی با سایر استان‌های داخل کشور دارند، از اینرو در طرح‌های آمایش استان‌های مرزی، بایستی ملاحظات دفاعی- امنیتی متناسب با این ویژگی‌ها تدوین و اجرا شود. این مقاله تلاش دارد تا با روش توصیفی- تحلیلی به تبیین اهمیت و جایگاه ملاحظات دفاعی- امنیتی در حوزه جنگ نرم و نقش پدافند غیر عامل در آمایش استان مرزی سیستان و بلوچستان بپردازد.

۱- آشنایی با استان سیستان و بلوچستان

استان سیستان و بلوچستان از پهناورترین استان‌های کشور است و با وسعت ۱۸۷۵۰۲ کیلومتر مربع معادل ۱۱/۵ درصد مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. این استان بین ۲۵ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۲۹ دقیقه عرض شمالی و ۵۸ درجه و ۴۹ دقیقه تا ۶۳ درجه و ۲۰ دقیقه طول شرقی واقع شده است، که از شمال به استان خراسان جنوبی، از جنوب به دریای عمان، از شرق به کشورهای پاکستان و افغانستان و از غرب به استان‌های هرمزگان و کرمان محدود شده است. براساس آخرین تقسیمات کشوری این استان دارای ۱۴ شهرستان، ۳۶ مرکز شهری، ۴۰ بخش، ۱۰۲ دهستان و ۵۶۳۴ آبادی کددار است. موقعیت ویژه و استثنایی استان به جهت استقرار در کنار آب‌های آزاد بین‌المللی و خارج از تنگه هرمز با ۳۰۰

کیلومتر مرز آبی و دارا بودن ۱۱۰۰ کیلومتر مرز خاکی با دو کشور پاکستان و افغانستان، امکانات قابل توجه معدنی، اقلیم مناسب برای کشت محصولات سودآور صادراتی نظیر خرما، مرکبات، موز، انبه و هم‌چنین شرایط مناسب برای توسعه فعالیت‌های گردشگری در سواحل دریای عمان و دامنه‌های تفتان از جمله فرصت‌های قابل ملاحظه‌ی اقتصادی این استان به شمار می‌روند. خصوصاً سواحل عمان که از جمله سواحل مهمی است که به علت دستیابی سریع به اقیانوسها و آبهای آزاد دنیا از نظر سوق الجیشی و ایجاد بندرگاهها بسیار قابل ملاحظه است خصوصاً که از فضای پر آشوب کشورهای عربی و هم‌چنین هیاهوی شهرهای صنعتی بدور است لازم به ذکر است در صورتی که سکونت‌گاه‌های مرزی استان منطقی و علمی ساماندهی شوند می‌توانند تا حد زیادی در کنترل مناطق مرزی منطقه موثر واقع شود و مشکلات فوق به حداقل برسد.

تعاریف و مفاهیم:

۱. آمایش سرزمین

آمایش در زبان فارسی به معنای آراسته کردن، آراستن و زینت دادن می‌باشد و آمایش سرزمین به تنظیم رابطه بین انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا به منظور بهره‌وری منطقی از جمیع امکانات علم و تجربه در طول زمان می‌پردازد. منظور از فضا، می‌تواند از مرزبندی جغرافیایی کشور آغاز شود و به مجموعه سازمانی ختم گردد. در تعریفی دیگر از آمایش داریم: "آمایش عبارت است از توزیع متوازن و هم‌آهنگ جغرافیایی کلیه فعالیت‌ها در پهنه سرزمین نسبت به منابع طبیعی و انسانی". درحقیقت آمایش، سازماندهی مطلوب فضا در جهت نیل به اهداف و استراتژیهای جامع ملی و یا سازمانی است که در راستای آرمانهای جامعه و آرمان‌های سازمانی قدم بر می‌دارد. هدف این سازماندهی تامین نیازهای بشری است. این نیازها می‌تواند جنبه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... را در بر گیرد. منظور از آمایش سرزمین، استفاده درست از زمین و آب و سایر امکانات به اندازه پتانسیل‌های آنهاست. سیستان و بلوچستان به سبب داشتن سواحل و وجود بنادر، از ژئو استراتژیکی دفاعی متمایزی برخوردار است.

در مجموع، با توجه به سیر تکاملی مفهوم آمایش در قالب وظایف شش‌گانه زیر، مفهوم عملیاتی و تخصصی آمایش سرزمین به شرح زیر حاصل می‌شود:

- مکان‌یابی برای فعالیت‌های خاص.

- فعالیت‌یابی برای مکان‌های خاص.

- تناسب بین جمعیت و ظرفیت توسعه‌پذیری در هر حوزه جغرافیایی.

- آرایه‌گزین‌های متناسب الگوی اسکان جمعیت.

- آرایه‌گزین‌های متناسب الگوی سازماندهی فضا.

- ترتیبات حفاظت از محیط‌زیست.

مرکز ملی آمایش سرزمین نیز آمایش سرزمین را به شرح زیر توصیف کرده است (۱۳۸۵): تنظیم کنش متقابل بین عوامل انسانی و محیطی به منظور ایجاد سازمان سرزمینی مبتنی بر بهره‌گیری بهینه از استعدادهای انسانی و محیطی، آمایش سرزمین، نامیده می‌شود. آمایش سرزمین در چارچوب اصول مصوب، از طریق افزایش کارایی و بازدهی اقتصادی، گسترش عدالت اجتماعی، رفع فقر و محرومیت و برقراری تعادل و توازن در برخورداری از سطح معقول توسعه و رفاه در نقاط و مناطق جغرافیایی، ایجاد نظام کاربری اراضی متناسب با اهداف توسعه متعادل و حفظ محیط‌زیست، ایجاد و تحکیم پیوندهای اقتصادی درون و برون منطقه‌ای و هماهنگ‌سازی تأثیرهای فضایی- مکانی سیاست‌های بخشی و سیاست‌های توسعه مناطق و محورهای خاص به‌گونه‌ای عمل می‌کند که بتواند اهداف چشم‌انداز درازمدت توسعه کشور و مدیریت یکپارچه سرزمینی را محقق سازد.

۲. پدافند غیر عامل:

به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که مستلزم به کارگیری جنگ افزار نمی‌باشد و با اجرای آن میتوان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تاسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیر نظامی و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد. اقدامات دفاع غیر عامل حوزه وسیعی از علوم مختلف را در بر می‌گیرد به طوری که ساماندهی جامع آن نیازمند استفاده و بهره برداری مناسب علوم گوناگون و متنوعی به شرح زیر بوده و باید در ایجاد ساختارهای سازمانی، طرح ریزی و اجرای پروژه‌های تحقیقاتی، بسط و توسعه آموزشهای تخصصی و اقدامات اجرایی مورد توجه خاص قرار گیرد که از جمله مهمترین آنها میتوان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱- آمایش سرزمینی

۲- مدیریت بحران

۳- مهندس شیمی، مودت، متالوژی، پلیمر، رنگ، پایروتکنیک‌ها،...

۴- مهندسی فیزیک

۵- بیونیک (استفاده صنعت از خلقت و طبیعت زنده)

۶- مهندسی الکترونیک، الکترواپتیک

۷- مهندسی مخابرات و ارتباطات

۸- مهندسی جغرافیا و رشته‌های مربوط به آن (نقشه برداری، کارتوگرافی، توپوگرافی، ژئومورفولوژی، جغرافیای سیاسی، ژئوپلیتیک، جغرافیای طبیعی و اتسانی، سنجش از راه دور، اقلیم و...)

۳. تمهیدات و اقدامات پدافند غیرعامل در آمایش مناطق مرزی

تمهیدات و اقداماتی که در رابطه با پدافند غیرعامل در آمایش مناطق مرزی باید صورت گیرد، در حقیقت تمهیدات و اقداماتی است که در پاسخ به آثار و پی‌آمدهای منفی ناشی از ویژگی مناطق مرزی است که میزان آسیب‌پذیری آن مناطق را در برابر تهدیدات خارجی بالا می‌برد. به عبارت دیگر، این تمهیدات و اقدامات به منظور کاهش میزان آسیب‌پذیری مناطق مرزی که ناشی از ویژگی‌های همان مناطق در برابر تهدیدات خارجی است. تمهیدات، در حقیقت، بسترسازی برای انجام اقدامات مربوط به پدافند غیرعامل در برابر تهدیدات ناشی از ویژگی‌های مناطق مرزی است. بر این اساس، کارهایی که به صورت زمینه‌سازی و فراهم‌سازی بستر مناسب برای انجام کارهای مربوط به پدافند غیرعامل، و نه خود اقدامات که باید به‌مورد اجرا گذاشته شود، بر حسب ویژگی‌های مناطق مرزی، ابتدا مورد بررسی قرار می‌گیرد، و سپس اقدامات لازم در این زمینه عنوان خواهد شد:

دوری از مرکز: برای مقابله با ویژگی خاص مناطق مرزی در رابطه با دوری از مرکز، تمهیدات و تسهیلاتی مانند: طراحی و برنامه‌ریزی مقابله با قدرت نفوذ و کنترل دشمن، تقویت فیزیکی و غیرفیزیکی مناطق مرزی، و افزایش فعالیت‌هایی که موجب کاهش فقر منطقه می‌شود، در نظر باید گرفت. در حقیقت ویژگی دوری از مرکز در مناطق مرزی، طی زمان طولانی باعث تضعیف ارتباط میان آن مناطق و مرکز کشور شده است. این ارتباط بر دو گونه ذهنی و عینی است. در زمینه ارتباط ذهنی، مردم ساکن و یا حتی افرادی که مؤقتاً در مناطق مرزی حضور دارند، به دلیل بعد فاصله، به صورت ذهنی احساس دوری از مرکز می‌کنند، و این احساس دوری به عدم استحکام پیوند ذهنی و عاطفی میان مردم ساکن در مناطق مرزی و مسئولین مرکز نشین منجر می‌شود. از این رو، مبادله اطلاعات که لازمه ارتباط سریع و مستحکم، تضعیف می‌شود، تأثیر مرکز بر مناطق مرزی و خبررسانی مناطق مرزی به مرکز نیز ضعیف می‌گردد.

تبلور عینی این احساس به بروز آثار و شواهدی منجر می‌شود که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان از کاهش تجهیزات و امکانات حیاتی و یا رفاهی در مناطق مرزی که لازمه نگاهداشت جمعیت و مدافعین است. تجهیز مناطق مرزی به امکانات و تسهیلات رفاهی و امکانات زیست و نیز تقویت راه‌های ارتباطی میان مرکز و مناطق مرزی و همچنین توجه به رهبری و هدایت مردم محلی به‌صورتی که ضمن حفظ وحدت ملی، قدرت سازماندهی و تقویت رهبری محلی به منظور کسب آمادگی برای تصمیم‌گیری درست و هوشمند در مواقع لزوم، به‌ویژه در نقاط سوق‌الجیشی می‌تواند به‌عنوان اقداماتی در جهت تمهید برای انجام پدافند غیرعامل در مناطق مرزی به‌شمار آید.

در رابطه با ویژگی دوری از مرکز، اقداماتی مانند: احداث تأسیسات و استحکامات دفاعی مثل انسداد مرزها، اجرای طرح‌های عمرانی-دفاعی چند منظوره، و گسترش فعالیت‌های اشتغال‌زا در جوار واحدهای دفاعی مرزها، باید صورت گیرد. گسترش شبکه‌های اطلاع‌رسانی و به‌ویژه در نظام اداری کشور موجب ارتباط بیشتر میان مرکز و مناطق مرزی می‌شود، می‌تواند این فاصله ذهنی را کاهش دهد. همچنین، توجه به توسعه و عمران مناطق مرزی می‌تواند احساس تفاوت و دوری از مرکز را پایین بیاورد.

انزوای جغرافیایی: برای مقابله با انزوای جغرافیایی در مناطق مرزی تمهیداتی مانند: کاهش امکان دسترسی دشمن به منطقه و برعکس، افزایش امکان دسترسی نیروهای خودی به مناطق مرزی؛ تقویت ارتباط مناطق مرزی با مناطق داخلی و مرکز کشور، و کاهش فقر و عقب‌ماندگی مناطق مرزی، باید صورت گیرد.

تمهیداتی که برای مقابله با پدیده انزوای جغرافیایی در مناطق مرزی باید صورت گیرد، در حقیقت، همانند تمهیداتی است که به منظور مقابله با پدیده دوری از مرکز باید انجام داد. اما این تفاوت نیز وجود دارد که به دلیل ماهیت غیرفیزیکی و ذهنی بودن دوری از مرکز، در مقابل فیزیکی و عینی بودن انزوای جغرافیایی است. از این روست که برای مقابله با پدیده دوری از مرکز زمینه‌سازی و بسترسازی بیشتری لازم است که از نوع تمهیدات است، ولی برای مقابله با پدیده انزوای جغرافیایی، خروج از انزوا به وسیله تقویت خطوط ارتباطی و افزایش وسایل پیونددهنده فیزیکی است، که در آمایش سرزمین بایستی این موارد در اولویت قرار بگیرد.

در رابطه با ویژگی انزوای جغرافیایی، اقداماتی مانند: ایجاد موانع در مسیرهای نفوذ دشمن، و در مقابل، جاده‌سازی برای نیروهای داخلی؛ ایجاد و تقویت جاده‌های مواصلاتی؛ و ایجاد فعالیت‌های اشتغال‌زا در جوار واحدهای دفاعی در مناطق مرزی، باید صورت گیرد. لزوم توسعه و آبادانی در این

مناطق هم به منظور پیونددهی فضایی و جغرافیایی این مناطق با مرکز کشور و هم تقویت بنیه دفاعی از طریق نگاهداشت جمعیت و گسترش فعالیت و به‌ویژه ساخت و ساز در این مناطق است.

ناپایداری سکونت: از جمله مواردی که هم در بحث ملاحظات دفاعی- امنیتی مطالعات آمایش سرزمین به آن توجه گردیده و هم در پدافند غیر عامل ضرورت آن دیده شده است توجه به پایداری و ناپایداری و چگونگی استقرار سکونتگاهها می باشد. برای مقابله با پدیده ناپایداری سکونت و کاهش آن، تمهیداتی مانند: برنامه‌ریزی و طراحی طرح‌هایی به‌منظور اسکان و تثبیت جمعیت و نیز توسعه مراکز جمعیتی در مناطق مرزی، مورد نظر است. این طرح‌ها باید به‌منظور طراحی دو منظوره سکونتگاه‌ها با رعایت امور پدافند غیرعامل، صورت گیرد.

دو مورد از مسائل مربوط به ناپایداری سکونت که در مناطق مرزی می‌تواند منجر به ایجاد ناامنی شود. یکی، استفاده از حرکت جمعیت در نوار مرزی برای انتقال و جابه‌جایی عوامل ناامنی مانند قاچاق اسلحه، مواد مخدر و جاسوسی است، و دیگری عدم عمران و آبادی در مناطق مرزی به دلیل عدم ثبات جمعیت، و در نتیجه تشدید ناامنی است. جمعیت متحرک و سکونتگاه‌های ناپایدار می‌تواند کمتر احساس تعلق به خاک و محل سکونت خود در مناطق مرزی بیشتر در معرض نفوذ نقشه‌های دشمن جهت ایجاد آشوب و تأثیرات روحی در هنگام محاصره و جنگ روانی است. همچنین حضور مردم در مناطق مرزی می‌تواند به‌عنوان دژی محکم در برابر تهدیدات نظامی دشمن عمل کند؛ به‌ویژه هنگامی که با نیروهای نظامی و انتظامی ترکیب می‌شود، تأثیرات عمده‌ای در پدافند انسانی و دفاع شهری خواهد داشت.

در رابطه با ویژگی ناپایداری سکونت، اقدامات پدافند غیرعامل باید بر محورهای اجرای طرح‌های دفاعی- عمرانی چند منظوره، و تقویت مراکز سکونتی مناطق مرزی و تبدیل کردن آن‌ها به شهرهای مستحکم، دور زند. با بنای ساختمان‌های مستحکم در مناطق مرزی از سویی استحکامات لازم در برابر تهدیدات خارجی را عملاً ایجاد می‌کند و از سوی دیگر احساس امنیت برای سکونت و جذب جمعیت بیشتر که لازمه توسعه و امنیت در مناطق مرزی است، تقویت می‌کند.

تبادلات مرزی: تمهیداتی که به‌منظور کاهش تأثیرات تبادلات مرزی منفی در مناطق مرزی باید صورت گیرد، عمدتاً در زمینه کاهش میزان مبادلات غیرقانونی و در مقابل افزایش میزان و امکان انجام تبادلات قانونی و مفید است. در این رابطه، قوانین و مقررات لازم برای این کار بیشترین نقش را به‌عنوان تمهیدات به‌خود اختصاص می‌دهد. گسترش زمینه‌های فرهنگی این کار و تشویق و تنبیه و نیز انجام کار فرهنگی می‌تواند تأثیر گذار باشد.

البته اقدامات توسعه‌ای و به‌ویژه توسعه اقتصادی در این مناطق می‌تواند راه‌کارهای قانونی برای فعالیت اقتصادی و امرار معاش برای مردم مرزنشین فراهم سازد تا ناچار به انجام مبادلات مرزی غیرقانونی شوند. با ایجاد این فعالیت‌ها و توسعه اقتصادی منطقه، انتظار می‌رود ضمن قانونمند شدن مبادلات مرزی که از بروز پی‌آمدهای ناامنی مربوط به آن، می‌کاهد، گسترش قانون و رواج رعایت امور قانونی منجر به امن شدن بیشتر منطقه در برابر تهدیدات خارجی و یا امکان سوء استفاده از طریق تهدید را نیز کاهش می‌دهد. افزون بر این، ایجاد ساختمان‌های لازم جهت انجام فعالیت‌های مبادلات مرزی قانونی مانند بازارچه‌های مرزی می‌تواند به‌گونه‌ای طراحی شوند که در مقابل تهدیدات خارجی به‌عنوان استحکامات دفاعی نیز مورد استفاده قرار گیرند.

در رابطه با تهدیدات ناشی از ویژگی تبادلات مرزی، اقداماتی مانند: تقویت زیرساخت‌ها به‌شکل طرح‌های چندمنظوره عمرانی-دفاعی در مناطق مرزی و نیز تقویت فعالیت‌های دو منظوره توسعه‌ای-دفاعی تأثیرگذارند.

تفاوت‌های فرهنگی و قومی: تمهیداتی که به‌منظور کاهش خطر تهدیدات خارجی در زمینه استفاده از تفاوت‌های فرهنگی و قومی در مناطق مرزی می‌تواند صورت گیرد، عمدتاً پیرامون تقویت وحدت ملی و گسترش احساس یگانگی اجتماعی میان مردم مناطق مرزی با مناطق مرکزی کشور می‌شود. توجه به خواسته‌ها و نیازهای مردم ساکن در مناطق مرزی و پذیرفتن هویت فرهنگی و قومی آنان به‌عنوان جزئی از هویت فرهنگی و قومی ملی می‌تواند به تقویت روابط فرهنگی و قومی میان مردم مرزنشین و مرکز نشین کمک کرده و از تأثیر تهدیدات خارجی بر آنان بکاهد. تحقیقات در این رابطه نشان داده است که وجود تعلق خاطر فرهنگی، قومی و تاریخی مردم کشور به‌محل سکونت و کشور خود می‌تواند به‌عنوان عامل تعیین کننده در پدافند غیرعامل در مناطق مرزی عمل کند.

در رابطه با ویژگی تفاوت‌های فرهنگی و قومی، اقداماتی مانند: تسهیل رفت و آمد بین مناطق مرزی و مناطق داخلی کشور و فراهم کردن امکان اقامت امن و راحت در مناطق مرزی در جهت تأمین اقامت امن و راحت به‌منظور افزایش تعامل فرهنگی در محیط امن و صمیمی، باید در سیاست‌های کشور قرار گیرند. ایجاد فرهنگسراها، هتل‌ها و مراکز فرهنگی و اقامتی در مناطق مرزی می‌تواند هم به تقویت روابط فرهنگی و اجتماعی میان مردم مرکز نشین و مردم مرزنشین کمک کند و هم می‌شود از ساختمان‌های ساخته شده، چنانچه طبق اصول پدافند غیرعامل طراحی شوند، به‌عنوان استحکامات دفاعی در مواقع تهدید و حمله مورد استفاده قرار داد.

ضدیت سیستمی: ضدیت سیستمی، در حقیقت می‌تواند از احساس تفاوت و تباین میان مناطق مرزی و مرکزی در ذهن مردم مرزنشین ایجاد کند. هنگامی که مردم مرزنشین توجهی از سوی مسئولین دولت مرکزی نیندند و در عوض تبعیض را احساس کنند، خود را متعلق به سیستم اداری و انتظامی کشور نمی‌بینند. از این روی، سعی خواهند کرد خود را تابع برنامه‌ها و طرح‌های توسعه کشور ندانند. به همین دلیل برنامه‌های عمرانی و توسعه‌ای دولت مرکزی در مناطق مرزی را دشمن می‌شمارند و بر ضد آن اقدام می‌کنند. بنابراین، نخستین اقدام مؤثر در این رابطه ایجاد حس تعلق و گسترش حس اعتماد در بین مردم مرزنشین با دولت و مردم کشور است تا امکان سوء استفاده دشمن خارجی جلوگیری به عمل آید. اما در رابطه با ویژگی ضدیت سیستمی، اقدامات دفاع غیر عامل بر محور تقویت و تجهیز زیرساخت‌های توسعه در مناطق مرزی به صورت ملموس و عملی، دور می‌زند. این اقدامات می‌تواند شامل جنبه‌های غیر فیزیکی مانند تقویت سیستم‌های اداری و نظارتی و کلاً توسعه امکانات مدیریتی و اقتصادی در این مناطق از یک سو، و توسعه اقتصادی پایدار و یکپارچه با تقویت روابط اقتصادی و اجتماعی با سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی درون کشور.

۴. اهداف کلان پدافند غیر عامل در استان مرزی سیستان و بلوچستان:

- ایمن سازی مراکز حیاتی و حساس
- نهادینه کردن رعایت اصول و ضوابط پدافند غیر عامل در طرح‌های توسعه سواحل
- توسعه کمی و کیفی نیروی انسانی متخصص
- ایمن سازی مراکز اصلی نیروهای مسلح و کاهش آسیب پذیری در مقابل حوادث غیر مترقبه و جنگ نرم
- کاهش مجموعه‌های آسیب پذیر به عنوان یکی از مولفه‌های اصلی بازدارندگی

۵. مفهوم آمایش مناطق مرزی

در آمایش مناطق مرزی نیز اهداف آمایش سرزمین در محدوده جغرافیایی کوچکتر (درحد منطقه) و در شرایط خاص مرزی بودن اعمال می‌گردد، توجه به مجموعه ابعاد دخیل در سازماندهی فضایی این مناطق را مورد نظر دارد. آمایش مناطق مرزی «سازماندهی فضایی مناطق مرزی به منظور بهره‌وری مطلوب و متناسب از مزیت‌های این مناطق در راستای منافع ملی و در چارچوب توسعه و امنیت کشور» تعریف شده است. در این تعریف سه عنصر تناسب، مزیت و امنیت، به عنوان ارکان اصلی آمایش مناطق مرزی مورد توجه قرار گرفته است؛ به طوری که سازماندهی مناطق مرزی در راستا و چارچوب توسعه و امنیت یک کشور تعریف می‌شود. در مجموع، آمایش مناطق مرزی، از طریق توزیع بهینه جمعیت و فعالیت در پهنه جغرافیایی مناطق مرزی امکان‌پذیر خواهد بود، به گونه‌ای که هر یک از این مناطق، متناسب با قابلیت‌ها، نیازها، محدودیت‌ها و تهدیدات آن، از طیف مناسبی از فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و امنیتی برخوردار بوده و امکان رشد مادی و معنوی را برای ساکنین این مناطق فراهم سازد.

۶. چشم‌انداز پدافند غیر عامل در سطح استان مرزی سیستان و بلوچستان

- بر اساس مطالعات صورت گرفته، چشم‌انداز پدافند غیر عامل در سطح استان مرزی سیستان و بلوچستان به صورت ذیل آمده است:
- ۱- عزم همگانی و باور عمومی در مسئولین و مردم استان و شهرستان‌ها نسبت به رعایت اصول پدافند غیر عامل و برخورداری از اصول پدافند غیر عامل جامع، توسعه یافته و نهادینه شده در سطح شهرستان‌ها.
 - ۲- توانمندی در تامین حداکثر ایمنی و پایداری و به حداقل آسیب‌پذیری زیرساخت‌های مرتبط در مقابل تهدیدات دشمن و شورش‌های خیابانی.
 - ۳- ایفای نقش اساسی شهرستان‌ها در حراست و حفظ استقلال، تمامیت ارضی و سرمایه‌های ملی در چرخه نظام دفاعی امنیتی.
 - ۴- برخورداری از آمایش سرزمینی مناسب و متکی به ویژگی‌های جغرافیایی، جمعیتی و فرهنگی و اصول دفاع غیر عامل در حوزه‌های مختلف با رعایت توزیع و پراکندگی موزون سرمایه‌ها و فعالیت‌ها در عرصه ایمن جغرافیا.
 - ۵- توانمندی در تولید دانش فنی و برخورداری از پشتوانه تحقیقاتی و پژوهشی در زمینه پدافند غیر عامل با تاثیر بازدارندگی بالا و با موفقیت ممتاز در سطح استان و شهرستان‌ها.
 - ۶- پشتوانه فرهنگی و حقوقی و قانونی جامع در سطح استان و شهرستان‌ها با قابلیت تامین و اجرای الزامات و ضوابط مربوطه.
 - ۷- برخورداری از نظام یکپارچه، هماهنگ و کارآمد پدافند غیر عامل شهرستان‌ها با قابلیت تعامل سازنده و پیشبرنده با دولت در زمینه اعمال تدابیر دفاعی- امنیتی در بخش‌های مختلف.

۷. جنگ نرم:

مفهوم جنگ نرم^۱ که در مقابل جنگ سخت^۲ مورد استفاده واقع می شود دارای تعریفی واحد که مورد پذیرش همگان باشد نیست و تا حدی تلقی و برداشت افراد، جریان ها و دولت های گوناگون از جنگ نرم متفاوت است. چرا که جنگ نرم مترادف اصطلاحات بسیاری در علوم سیاسی و نظامی می باشد. در علوم نظامی از واژه های مانند جنگ روانی^۳ یا عملیات روانی استفاده می شود و در علوم سیاسی می توان به واژه هایی چون براندازی نرم، تهدید نرم، انقلاب مخملین و اخیراً به واژه انقلاب رنگین اشاره کرد. در تمامی اصطلاحات بالا هدف مشترک تحمیل اراده گروهی بر گروه دیگر بدون استفاده از راه های نظامی می باشد. اما در مورد گستردگی و حوزه فعالیت هر کدام اتفاق نظر وجود ندارد و در واقع واداشتن دیگران به خواستن آنچه شما میخواهید است و شامل هرگونه اقدام روانی و تبلیغات رسانه ای است که جامعه هدف یا گروه هدف را نشانه میگیرد و بدون درگیری نظامی گشوده شدن آتش رقیب را به انفعال یا شکست و میدارد. جنگ روانی، جنگ رایانه ای، جنگ اینترنتی، براندازی نرم، راه اندازی شبکه های رادیویی و تلویزیونی و شبکه سازی از اشکال جنگ نرم هستند.

۸. تاکتیک های جنگ نرم

در هر جنگی از تاکتیک ها و ابزارهای مختلفی استفاده می شود در جنگ نرم نیز از تاکتیک های مختلف برای رسیدن به هدف استفاده می شود که می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱) برچسب زدن: بر اساس این تاکتیک، رسانه ها، واژه های مختلف را به صفات مثبت و منفی تبدیل کرده و آنها را به آحاد یا نهادهای مختلف نسبت می دهند. گاهی هدف از این عملکرد، آن است که ایده، فکر یا گروهی محکوم شوند، برای آنکه استدلالی در محکومیت آنها آورده شود

۲) تلطیف و تنویر: از تلطیف و تنویر (مرتبط ساختن چیزی با کلمه ای پر فضیلت) استفاده می شود تا چیزی را بدون بررسی شواهد بپذیریم و تصدیق کنیم

۳) انتقال: انتقال یعنی اینکه اقتدار، حرمت و منزلت امری مورد احترام به چیزی دیگر برای قابل قبول تر کردن آن منتقل شود. استفاده از نمادهای مذهبی و یا ملی و انتساب به اشخاص و جریان هایی که مورد احترام توده های عمومی مردم هستند تاکتیک انتقال نامیده می شود

۴) تصدیق: تصدیق یعنی اینکه شخصی که مورد احترام یا منفور است بگوید فکر، برنامه یا محصول یا شخص معینی خوب یا بد است. تصدیق فنی رایج در تبلیغ، مبارزات سیاسی و انتخاباتی است به عبارت دیگر، تکنیک تصدیق یا استناد، عبارت از آن است که یک شخص مورد احترام و یا منفور، فکر، برنامه و یا سیاست معینی را تایید یا نفی کند. حمایت اشخاص معروف (سیاستمداران، هنرمندان، ورزشکاران، دانشمندان و...) و گروه های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی از فردی یا جریانی تصدیق نامیده می شود.

۵) شایعه: شایعه در فضایی تولید می شود که امکان دسترسی به اخبار و اطلاعات موثق امکان پذیر نباشد. به عبارتی شایعه در جایی ایجاد می شود که خبر نباشد و یا خبر از منابع موثق منتشر نگردد. شایعه انتقال شفاهی پیامی است که برای برانگیختن باور مخاطبان و همچنین تاثیر در روحیه آنان ایجاد می شود. مطالب کلی شایعه باید حول محورهای اساسی و مهمی باشد که مخاطب نسبت به آن حساسیت بالایی دارد هر شایعه در برگرفته بخش قابل توجهی از واقعیت می تواند باشد (تاکتیک تسطیح در شایعه سازی) ولی ضریب نفوذ آن بستگی به درجه ابهام و اهمیت آن دارد.

در واقع هر چقدر شایعه پیرامون مسائل «مبهم» و «مهم» باشد همان مقدار ضریب نفوذ آن افزایش می یابد

۶) کلی گویی: در واقع کلی گویی عبارت است از ایجاد ارتباط نظر و عملی خاص با مفهومی ویژه تا مخاطب بدون بررسی دلایل، شواهد و قرائن، آن نظر و عمل را بپذیرد. تاکتیک کلی گویی، تاکتیکی است که سعی می شود ذهن مخاطب متوجه حواشی و شاخ و برگ نشده و در رابطه با هسته مرکزی پیام، حساسیت نداشته و آن را بدون بررسی و کنکاش بپذیرد که به همین دلیل برخی این تاکتیک را «بی حس سازی مغزی» نیز می نامند.

۷) دروغ بزرگ: این تاکتیک قدیمی که هنوز هم مورد استفاده فراوان است، عمدتاً برای مرعوب کردن و فریب ذهن حریف مورد استفاده قرار می گیرد. بدین معنی که پیامی را که به هیچ وجه واقعیت ندارد، بیان می کنند و مدام بر «طبل تکرار» می کوبند تا ذهن مخاطب آن را جذب کند. معروفترین استفاده این تاکتیک در زمان آدولف هیتلر و توسط رئیس دستگاه تبلیغاتی نازی ها، گوبلز بوده است. گوبلز می گوید: «دروغ هر چه بزرگتر باشد، باور آن برای مردم راحت تر است»

۸) پاره گویی حقیقت: گاهی خبر یا سخنی مطرح می شود که از نظر منبع، محتوای پیام، مجموعه ای به هم پیوسته و مرتب است که اگر بخشی از آن نقل و بخشی نقل نشود، جهت و نتیجه پیام منحرف خواهد شد. این رویه رایج رسانه هاست که معمولاً متناسب با جایگاه و جناح سیاسی که به آن متمایل هستند، بخشی از خبر نقل و بخشی را نقل نمی کنند. خبر هنگامی کامل است که عناصر خبری در آن، به شکل کلی مطرح شوند. اما

۱ . Soft Warfare

۲ . Hard Warfare

۳ . Psychological Warfare

چنانچه یکی از عناصر خبری شش گانه (که، کجا، کی، چرا، چه، چگونه) در خبر بیان نشود، خبر ناقص است. در تاکتیک «پاره گویی حقیقت» حذف یکی از عناصر به عمد صورت می گیرد و بیشتر اوقات عنصر «چرا» حذف می شود

۹) انسانیت زدایی و اهریمن سازی: یکی از موثرترین شیوه‌های توجیه حمله به دشمن به هنگام جنگ (نرم و یا سخت)، «انسانیت زدایی» است. چه اینکه وقتی حریف از مرتبه انسانی خویش تنزیل یافت و در قامت اهریمنی در ذهن مخاطب ظاهر شد، می توان اقدامات خشونت آمیز علیه این دیو و اهریمن را توجیه کرد. در این تاکتیک با استفاده از برچسب زنی صفات منفی به حریف از جمله دزد، قاتل، دروغگو و... به توجیه حملات و تهاجمات علیه رقیب می پردازند. به عنوان نمونه قبل از حمله آمریکا به افغانستان و عراق، رسانه های ایالات متحده با استفاده از اخبار و القاب گوناگونی تصویری مملو از رفتارهای تروریستی، وحشی گرانه و ضد انسانی از طالبان و صدام در ذهن مخاطبان خویش القا می کردند به گونه‌ای که تروریست و صدام مترادف قلمداد می شد.

۱۰) ارائه پیشگویی‌های فاجعه آمیز: در این تاکتیک با استفاده از آمارهای ساختگی و سایر شیوه‌های جنگ روانی (از جمله کلی گویی، پاره گویی حقیقت، اهریمن سازی و...) به ارائه پیشگویی های مصیبت بار می پردازند که بتوانند حساسیت مخاطب را نسبت به آن افزایش داده و بر اساس میل و هدف خویش افکار وی را هدایت نمایند.

۱۱) حذف (سانسور): در این تاکتیک سعی می شود فضایی مناسب برای سایر تاکتیک های جنگ نرم به ویژه شایعه خلق شود تا زمینه نفوذ آن افزایش یابد. در این تاکتیک با حذف بخشی از خبر و نشر بخشی دیگر به ایجاد سوال و مهمتر از آن ابهام می پردازند و بدین ترتیب زمینه تولید شایعات گوناگون خلق می شود.

۱۲) ایجاد تفرقه و تضاد: از جمله اموری که در فرآیند جنگ نرم مورد توجه واقع می شود، تضعیف از طریق تزریق تفرقه در جامعه هواداران و حامیان حریف است. ایجاد و القاء وجود تضاد و تفرقه در جبهه رقیب باعث عدم انسجام و یکپارچگی شده و رقیب را مشغول مشکلات درونی جامعه حامیان خود می کند و از این طریق از اقتدار و انرژی آن کاسته و قدرتش فرسوده شود. ایجاد تفرقه و تضاد موجب ایجاد «گسست» شده و در جامعه‌ای که به لحاظ طبیعی این گسست ها وجود داشته باشند، تقویت می شوند؛ از قبیل گسست قومیت، مذهب، دین، جنسیت، زبان، نژاد و... مهمترین هدف این تاکتیک، ایجاد گسست بین مردم و نظام سیاسی است که باعث تزلزل و تنزل اعتماد عمومی مردم و مقبولیت و پذیرش رژیم سیاسی می شود.

۱۳) تکرار: برای زنده نگه داشتن اثر یک پیام با تکرار زمان بندی شده، سعی می کنند این موضوع تا زمانی که مورد نیاز هست زنده بماند. در این روش با تکرار پیام، سعی در القای مقصودی معین و جا انداختن پیامی در ذهن مخاطب دارند تکرار از لحاظ روان شناسی در تشکیل «عادت» بسیار مفید است به ویژه اگر با دقت توأم باشد. بدون تکرار، تثبیت و تقویت دقیق تر، «عادت» میسر نخواهد شد. روش تکرار از قواعد خاصی پیروی می کند زیرا فاصله های تکرار، نباید چنان دراز باشد که سبب محو شدن آثار قبلی شود و نه چندان کوتاه باشد که ملال انگیز و خسته کننده شود. به عبارت دیگر، تکرار مثل ضربه های پیپای چکش است که سرانجام میخ را می کوید و به داخل می راند. بنابراین فرستنده پیام امیدوار است که این شکلی از ضربه زدن مداوم، باعث دریافت نکات پیام شود.

۱۴) توسل به ترس و ایجاد رعب: در این تاکتیک از حربه تهدید و ایجاد رعب و وحشت میان نیروهای دشمن، به منظور تضعیف روحیه و سست کردن اراده آنها استفاده می شود. متخصصان جنگ نرم، ضمن تهدید و ترساندن مخاطبان به طرق مختلف به آنان چنین القاء می کنند که خطرات و صدمه‌های احتمالی و حتی فراوانی بر سر راه آنان ممکن کرده است و از این طریق، آینده‌ای مبهم و توأم با مشکلات و مصائب برای افراد ترسیم می کنند.

۱۵) مغالطه: مغالطه شامل گزینش و استفاده از اظهارات درست یا نادرست، مشروح یا مغشوش و منطقی یا غیرمنطقی است، به این منظور که بهترین یا بدترین مورد ممکن را برای یک فکر، برنامه، شخص یا محصول ارائه داد. متخصصین جنگ نرم، مغالطه را با «تحریف» یکسان می دانند. این روش، انتخاب استدلال ها یا شواهدی است که یک نظر را تایید می کند و چشم پوشی از استدلال ها یا شواهدی که آن نظر را تأیید نمی کند.

۹. نتیجه گیری و جمع بندی:

خصوصیات و ویژگی‌های استان سیستان و بلوچستان را عواملی هم چون پراکندگی جمعیتی، وسعت زیاد، همسایگی با دو کشور پر تنش افغانستان و پاکستان، کمبود زمینه‌های اشتغال سالم، محرومیت، وجود زیرساخت‌های ضعیف و... تشکیل می‌دهد، استان سیستان و بلوچستان از نظر قابلیت‌های مرزی از جایگاه ویژه‌ای در سطح ملی و بین‌المللی برخوردار است. با عنایت به موقعیت جغرافیایی این استان می‌شود این واقعیت را مطرح کرد که از منابع، قابلیت‌ها و پتانسیل‌های منطقه علی‌الخصوص مرز طولانی با دو کشور افغانستان و پاکستان استفاده بهینه نشده است. توسعه فضایی و متناسب با پتانسیل‌های منطقه‌ای استان و هم‌چنین مطالعات جامع و کاربردی در ارتباط با مرز و مرزنشینی می‌تواند به بهره‌برداری بهینه از

قابلیت‌های مذکور کمک کند. با توجه به مطالب ارائه شده می‌توان نتیجه گرفت که پدافند غیر عامل ارتباط تنگاتنگی با آمایش سرزمین دارد. بر همین اساس پدافند غیر عامل با علم آمایشی می‌تواند ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های هر نقطه مرزی را شناسایی نماید. زیرا که کنترل فیزیکی مرزهای استان پهناوری مثل سیستان و بلوچستان با وجود مورفولوژی متنوع همچون مرز آبی، بیابانی، کوهستانی و... بدون استفاده از مطالعات آمایش بسیار مشکل می‌باشد و از طرفی دیگر وجود خطرهای متفاوت در مرزهای کشور مانند قاچاق مواد مخدر و قاچاق کالا از افغانستان و پاکستان نیاز به یک آمایش مرزی به لحاظ جغرافیایی ضروری می‌باشد تا از این طریق امنیت مرزی را به صورت ویژه برنامه‌ریزی و مدیریت کرد.

بنابراین امنیت مرزی و مرزها پشتوانه‌ای محکم برای امنیت انسانی با ابعاد متنوعش در داخل کشور است و هر گونه ناامنی در مرز قادر است در سیستم‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و نظامی داخل کشور اختلال ایجاد نماید و در مقابل امنیت مطلوب قادر است در حد خود در امنیت مرزی و داخلی کشور سهم بسیار برجسته‌ای را به خود اختصاص دهد. در واقع توسعه نیافتگی مناطق مرزی، ارتباط مستقیمی با عدم تعادل بین مناطق مرزی و مرکزی یک کشور دارد. همچنین با گسترش ناامنی و توسعه نیافتگی در مناطق مرزی، نتایج آن به طور مستقیم و بلافاصله به کل کشور منتقل می‌شود. در گذشته رکن اساسی پیروزی در جنگ، حذف فیزیکی دشمن بود اما اکنون پا به پای پیشرفت در ساخت فناوری‌های جنگی، از بین بردن روحیه، به تنش کشاندن و ایجاد اضطراب روانی دشمن از یک سو و تأثیر بر ذهن دشمن، تحریف حقیقت و تخریب فرهنگی از سوی دیگر، نقش اصلی و اساسی را در جنگ‌ها ایفا می‌کند. انقلاب در اطلاعات و فناوری ارتباطات منجر به ظهور اشکال جدیدی از جنگ یا تغییر در اشکال قدیمی جنگ شده است و ما امروزه اصطلاحاتی مانند جنگ نرم، جنگ اطلاعاتی، جنگ روانی، جنگ سایبر، جنگ رایانه‌ای و غیره را به طور مکرر از رسانه‌های جمعی می‌شنویم که با استفاده از فناوری ارتباطات رخ می‌دهند. به طور کلی، تأثیرات کامل انقلاب فناوری ارتباطات و اطلاعات بر ثبات جهانی و جنگ هنوز به طور کامل شناخته نشده است، ولی آشکار است که عصر ارتباطات و اطلاعات تهدیدات، آسیب‌پذیری‌ها و جنگ را تغییر داده است (عبداله‌خانی، ۱۳۸۶: ۲۶). انقلاب در فناوری ارتباطات و اطلاعات موجب شده است که دیگر جنگ‌ها محدود به فضای واقعی نشوند و فضای دیگری به نام فضای مجازی (سایبر) به وجود آید که جنگ تحت تأثیر آن قرار گیرد و ما شاهد اشکال جدیدی از جنگ سایبر باشیم. جنگ در فضای سایبر برخلاف جنگ در فضای واقعی است، زمان و مکان در جنگ سایبری وجود ندارد و هر مکانی و هر زمانی می‌تواند عرصه جنگ باشد. بنابراین، ماهیت جنگ‌ها دچار تغییر و تحول شده است و جنگ‌های متأثر از انقلاب ارتباطات و اطلاعات برخلاف جنگ‌های گذشته از قاعده و قانون خاصی پیروی نمی‌کنند و تفاوت بین جبهه و پشت جبهه از بین رفته است. این جاست که تهیه و تنظیم مستندات خط مشی پدافند غیر عامل در حوزه فناوری اطلاعات، نیازمند بوجود آمدن بستر امنیت اطلاعات می‌باشد و حرکت آرام و جهت دار در زمان صلح به سمت بسترهای امنیتی، لازمه رسیدن به آمادگی پدافند غیر عامل در حوزه فناوری اطلاعات است. از این رو، بررسی نحوه بهره‌برداری از پتانسیل‌های بالقوه آن باید در دستور کار مسئولین قرار گیرد. همچنین اطلاع رسانی بموقع و درست به مردم و روشننگری خواص می‌تواند از میزان تأثیر جنگ نرم جلوگیری کند. کلام آخر این که به رغم وجود شرایط نا هم طراز و نابرابری فناوری، بالا بردن آستانه‌ی تحمل و افزایش مقاومت و توان دفاعی استان به مقدار قابل ملاحظه‌ای با به کارگیری اقدامات پدافند غیرعامل مربوط می‌باشد.

۱۰. منابع و ماخذ:

- ۱) اسکیلز، رابرت. اچ (۱۳۸۴) جنگ آینده، ترجمه عبدالمجید حیدری، تهران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد. دوره عالی جنگ.
- ۲) اصول و مبانی پدافند غیر عامل تالیف و ترجمه: حسین میثمی، پدram موسوی، سید احمد رفیعیایی .
- ۳) جنگ روانی، از انتشارات حوزه ی نمایندگی ولی فقیه در سپاه پاسداران
- ۴) نشریات سازمان پدافند غیرعامل کشور، شماره های ۱۱ - ۱
- ۵) امیدوارنیا، محمد جواد (۱۳۸۱). امنیت در قرن بیست و یکم: دیدگاه چین، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۶) آلبرتز، دیوید. س. پاپ، دانیل. س. (۱۳۸۵) گزیده‌ای از عصر اطلاعات: الزامات امنیتی ملی در عصر اطلاعات، ترجمه‌ی علی علی آبادی و رضا نخجوانی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۷) آلبرتس، دیوید س. و پاپ، دانیل س. (۱۳۸۵). گزیده‌ای از عصر اطلاعات: الزامات امنیتی ملی در عصر اطلاعات، ترجمه‌ی علی علی آبادی و رضا نخجوانی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۸) آلپورت، جی. دبلیو و پسمن، لئو (۱۳۷۴). روانشناسی شایعه، ترجمه ساعد دبستانی، تهران: مرکز تحقیقات، مطالعات و سنجش برنامه‌های صداوسیما.

- ۹) بیات، محمود (۱۳۸۵). **دیپلماسی دیجیتال: پژوهشی در تحولات دیپلماسی معاصر**، تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۱۰) بیلپس، جان و اسمیت، استیو (۱۳۸۳). جهانی شدند سیاست: روابط بین الملل در عصر نوین: موضوعات بین المللی، جهانی شدن در آینده، ترجمه-ی ابوالقاسم راه چمنی، تهران: ابرار معاصر.
- ۱۱) بیلپس، جان و ویرتز، جیم و دیگران (۱۳۸۳) استراتژی در جهان معاصر: مقدمه ای بر مطالعات استراتژیک، ترجمه ی بابک خبیری، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر.
- ۱۲) پورحسین، ناصر (۱۳۷۷) "انقلاب ارتباطات و افزایش تقاضا از نظام های سیاسی"، **فصلنامه رسانه**، سال نهم، شماره دوم.
- ۱۳) تافلر، آلوین و تافلر، هیدی (۱۳۷۴). جنگ و پادجنگ، ترجمه-ی مهدی بشارت، تهران: انتشارات اطلاعات.
- ۱۴) خانیکی، هادی (۱۳۸۷) در جهان گفتگو؛ بررسی تحولات گفتمانی در پایان قرن ۲۰، تهران: انتشارات هرمس.
- ۱۵) دادگران، محمد (۱۳۸۲)، افکار عمومی و معیارسنجی آن، تهران: مروارید.
- ۱۶) دارنلی، جیمز و جان فدر (۱۳۸۴). **جهان شبکه‌ای در آمدی بر نظریه و عمل در باب جامعه اطلاعاتی**، ترجمه‌ی نسرين امين دهقان، مهدی محامی، تهران: نشر چاپار.
- ۱۷) دیننگ، دی.ای (۱۳۸۳) جنگ اطلاعات و امنیت، مترجمین: ج. شیخ زادگان، م. حسین زاده، م. روحانی، تهران: موسسه فرهنگی هنری پردازش هوشمند علائم.
- ۱۸) زورق، محمد حسین (۱۳۸۶). **ارتباطات و آگاهی: مفاهیم، مبانی و روش ها**، تهران: انتشارات دانشکده صدا و سیما.
- ۱۹) **روزنامه شرق** (۱۳۹۰) "امنیت سایبری در کانون توجه سیاستمداران: صف آراییی اشترار مجازی"، سال هشتم، شماره ۱۲۴۹، چهارشنبه، ۲۸ اردیبهشت ماه.
- ۲۰) سپهری، امیر احمد (۱۳۸۰) "جنگ الکترونیک: نیازها، ضرورت‌ها"، نشریه نوروز.
- ۲۱) سلطانی، محمد و هاشمی شهناز (۱۳۸۲). پوشش خبری، تهران: انتشارات سیمای شرق.
- ۲۲) سورین، ورنر و تانکارد، جیمز (۱۳۸۴). **نظریه های ارتباطات**، ترجمه‌ی علیرضا دهقان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲۳) سیف زاده، حسین (۱۳۸۴). **سیاست خارجی ایران**، تهران: نشر میزان.
- ۲۴) شارپ، جین و رابرت هلوی (۱۳۸۶) "**جامعه مدنی، مبارزه مدنی**"، گزینش و ترجمه مهدی کلانترزاده، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان. چاپ اول. ص ۵۴.
- ۲۵) شیرازی، محمد (۱۳۷۶)، جنگ روانی و تبلیغات: مفاهیم و کارکردها، تهران: انتشارات نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
- ۲۶) صدوقی، مرادعلی (۱۳۸۲) **تکنولوژی اطلاعات و حاکمیت ملی**، تهران، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.
- ۲۷) ضیایی پرور، حمید (۱۳۸۳)، جنگ نرم ۲: ویژه جنگ رسانه‌ای، تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر.
- ۲۸) عبدالله خانی، علی (۱۳۸۶) جنگ نرم ۳: نبرد در عصر اطلاعات، تهران، انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر.
- ۲۹) قاسمی، علی و حسین بابایی (۱۳۸۷) ویژگی‌های جنگ ناهمگون با تکیه بر صحنه‌ی نبرد، ماهنامه اطلاعات راهبردی، شماره ۶۵.
- ۳۰) قربانیا، ناصر (۱۳۸۳) "مواجهه با تروریزمف رویکرد نظامی، سیاسی و حقوقی"، نامه مفید شماره ۴۳.
- ۳۱) کالینز، جان. ام. (۱۳۷۰). **استراتژی بزرگ: اصول و رویه ها**، ترجمه‌ی کوروش بایندر، تهران: انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
- ۳۲) کاویانی، محمد (۱۳۸۰)، تبلیغات و جنگ روانی، فصلنامه حوزه و دانشگاه، سال هفتم، شماره ۲۹.
- ۳۳) گزارش توسعه انسانی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۷
- ۳۴) محمدی نجم، سید حسین (۱۳۸۴)، جنگ روانی، فصلنامه عملیات روانی، سال سوم، شماره ۹.
- ۳۵) محمدی، محمود (۱۳۸۱). **سازمان‌های آینده، فصل اول پروژه‌ی نقش فن‌آوری اطلاعات در جنگ های آینده**، تهران: موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
- ۳۶) معتمدنژاد، کاظم (۱۳۸۸) ارتباطات در جهان معاصر؛ تحول اندیشه‌ها، نهادها و عملکردهای ارتباطی، تهران، موسسه نشر شهر.
- ۳۷) منتظر غلامعلی (۱۳۸۰) طرح تاسیس پژوهشکده فناوری اطلاعات: تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

- ۳۸ مهرعطا، رضا(۱۳۸۸)، از قدرت نرم تا تهدید و جنگ نرم، پیام انقلاب، شماره ۳۲.
- ۳۹ میرمحمدی، مهدی، محمدی لر، عبدالمحمود(۱۳۷۸). سیاست و اطلاعات: مطالعه موردی ایالات متحده آمریکا، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران.
- ۴۰ ناجی راد، محمدعلی(۱۳۸۴). جهانی شدن تروریسم، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی.
- ۴۱ هرفرید، مونکلر(۱۳۸۴) جنگ‌های نوین، ترجمه‌ی حسن در گاهی، تهران، سپاه پاسداران، انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره‌ی عالی جنگ.
- ۴۲ هیبلزگری، کریس(۱۳۸۱). جنگ پست مدرن: سیاست نوین درگیری، ترجمه‌ی احمدرضا تقاء، تهران: انتشارات دوره عالی جنگ.
- ۴۳ - گزارش جهت‌گیری‌های آمایش ملی، دفتر آمایش و توسعه پایدار، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سابق)، ۱۳۸۳.
- ۴۴ - مهندسین مشاور ستیران، شناسایی نقاط گروهی، برنامه و بودجه تهران، ۱۳۵۴.
- ۴۵ - سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان (سابق)، تعاریف، مفاهیم و مراحل برنامه‌ریزی آمایش سرزمین،
- ۴۶ - فولادی، محمد حسن، مجله پیام مدیران فنی و اجرایی شماره ۷، ۱۳۸۱،
- ۴۷ - فولادی، محمد حسن، مباحثی پیرامون آمایش سرزمین (گزارش منتشر نشده)،
- ۴۸ - فولادی، محمد حسن، مباحثی پیرامون آمایش سرزمین (گزارش منتشر نشده).
- ۴۹ - واژه‌نامه تخصصی آمایش استانی، مرکز ملی آمایش سرزمین، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سابق)، اردیبهشت ۱۳۸۵.
- ۵۰ - مؤمنی، مصطفی (مترجم) منشور آمایش سرزمین اروپا سازمان برنامه و بودجه (سابق)، معاونت امور مناطق، دفتر برنامه‌ریزی منطقه‌ای.
- ۵۱ - فرجی دانا، احمد، آمایش سرزمین و توسعه فضایی یکپارچه، مجله تحقیقات اقتصادی، دانشگاه تهران، شماره ۴۶، ۱۳۷۱،
- ۵۲ - برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به: فیروز توفیق، برنامه‌ریزی در ایران و چشم‌انداز آینده آن، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۵، صص ۲۳-۳۴.
- ۵۳ - مستندات سیاست‌های کلی نظام در آمایش سرزمین، دفتر دوم؛ مبانی نظری آمایش سرزمین، دبیرخانه کمیسیون زیربنایی و تولیدی مجمع تشخیص مصلحت نظام با همکاری مرکز ملی آمایش سرزمین (سابق)، ۱۳۸۴، ص ۴۱.
- ۵۴ - فرزام پوراصغر سنگاچین، مروری بر تحولات آمایش سرزمین در ایران، ۱۳۸۸، ص ۹.
- ۵۵ - مستندات سیاست‌های کلی نظام در آمایش سرزمین، دفتر دوم؛ مبانی نظری آمایش سرزمین، دبیرخانه کمیسیون زیربنایی و تولیدی مجمع تشخیص مصلحت نظام با همکاری مرکز ملی آمایش سرزمین (سابق)، ۱۳۸۴، صص ۴۳-۴۴.
- ۵۶ - فیروز توفیق، آمایش سرزمین؛ تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، ۱۳۸۴، ص ۱.
- ۵۷ - بحثی پیرامون آمایش سرزمین مفاهیم، ضرورت‌ها و سابقه، دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سازمان برنامه و بودجه (سابق)، مهرماه ۱۳۷۶.
- ۵۸ - مستندات سیاست‌های کلی نظام در آمایش سرزمین، دفتر دوم؛ مبانی نظری آمایش سرزمین، دبیرخانه کمیسیون زیربنایی و تولیدی مجمع تشخیص مصلحت نظام با همکاری مرکز ملی آمایش سرزمین (سابق)، ص ۴۹.
- ۵۹ - مطالعات طرح پایه آمایش سرزمین، نظام اسکان و خدمات برتر؛ بررسی برنامه‌های گذشته، دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سابق)، ۱۳۷۹.
- ۶۰ - گزارش توجیهی و اصول و راهبردهای کلان آمایش سرزمین، شورای آمایش سرزمین و محیط زیست برنامه سوم، ۱۳۷۷،
- ۶۱ - تحلیل وضع موجود آمایش سرزمین، مطالعات نظریه پایه توسعه ملی، دفتر آمایش و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سابق)، ۱۳۷۷.
- ۶۲ - گزارش توجیهی و اصول و راهبردهای کلان آمایش سرزمین، شورای آمایش سرزمین و محیط زیست برنامه سوم، ۱۳۷۷،
- ۶۳ - برای اطلاعات بیشتر رجوع کنید به: فرزام پوراصغر سنگاچین، مروری بر تحولات آمایش سرزمین در ایران، ۱۳۸۸.
- ۶۴ - پوراحمد، الف، آمایش سرزمین و ایجاد تعادل در نظام شهری کشور، ۱۳۸۰، مجله ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران.
- ۶۵ - توفیق، ف، آمایش سرزمین، تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران، ۱۳۸۴، مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی ایران، تهران.

- ۶۶) -دهنوخلجی، م، جایگاه پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین (با تاکید بر مناطق مرزی)، ۱۳۸۹، چهارمین همایش توانمندیهای توسعه استان گلستان، گرگان، ارائه به صورت سخنرانی.
- ۶۷) -زالی، ن، جایگاه آمایش در نظام برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۵، نشریه تعامل، شماره دوم.
- ۶۸) -سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان سیستان و بلوچستان، ارزیابی عملکرد برنامه سوم توسعه اقتصادی و اجتماعی استان، ۱۳۸۳، معاونت اقتصادی و برنامه ریزی، زاهدان.
- ۶۹) -سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان سیستان و بلوچستان، چشم انداز بیست ساله و سند ملی توسعه استان سیستان و بلوچستان، ۱۳۸۴، زاهدان.
- ۷۰) -شمسایی زفرقندی، ف، ملاحظات امنیتی و دفاعی در آمایش سواحل و جزایر جنوب کشور، ۱۳۹۰، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
- ۷۱) -عندلیب، ع، آمایش مناطق مرزی، اسفند ۷۹، رساله دکترای شهرسازی، دانشگاه تهران.
- ۷۲) -عندلیب، ع، تحلیل آمایش مرزهای پیشین دو آلمان و درس هایی برای ایران، تابستان ۱۳۸۰، مجله شماره ۳۲.
- ۷۳) -عندلیب، ع، نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی، ۱۳۸۰، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد.
- ۷۴) -کامران، ح. پریزادی، ط. حسینی امینی، ح. ساماندهی فضایی نواحی مرزی همجوار با مرز ایران و پاکستان با رویکرد پدافند غیرعامل، تابستان ۱۳۹۰، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره پنجم.
- ۷۵) -محمدی، م، بررسی مزیت نسبی ارزش افزوده‌ای بخش‌های اقتصادی استان سیستان و بلوچستان و مقایسه آن با جهت‌گیری‌های آمایش سرزمین، ۱۳۹۰، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- ۷۶) -مخدوم، م، شالوده آمایش سرزمین، تهران، ۱۳۸۵، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۷۷) -معاونت برنامه‌ریزی استانداری سیستان و بلوچستان، مطالعات برنامه آمایش استان، ۱۳۸۶، تهران، شرکت مهندسی مشاور شرق آیند.
- ۷۸) -موحدی نیا، ج، اصول و مبانی پدافند غیرعامل، ۱۳۸۶، انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران.
- ۷۹) -میرمحمدی، م، آمایش سرزمین و ملاحظات امنیت اقتصادی، ۱۳۸۶، موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، تهران.

80) **Information Warfare** (1994) Pouring the Foundation, Draft, USAF/XO, 19, December.

81) Sepal Tina (2002) **New Wars and Old Strategies: From Traditional Propaganda to Information Warfare and Psychological Operation**, Finland.

82) Lee A. M and E B Lee (1993) **the Fine Art of Propaganda: A Study of Father Coughlin's -Speeches**. New York: Harcourt, Brace, and Company.

۶۷) تجری غریب آبادی، ذبیح‌الله (۱۳۸۹)، جنگ نرم در یک نگاه، در دسترس: <http://www.bashgah.net/pages-43002.html>

۶۸) سلطانی فر، محمد (۱۳۸۵)، تاکتیک‌های جنگ روانی، در دسترس: <http://alef.ir/content/view/5963>

۶۹) فیروزی، محمدحسین (۱۳۸۸)، نقش رسانه‌ها در جنگ نرم، در دسترس: <http://www.hamandishi.net/1388-09-11-23-04-36/59-1388-09-16-11-34-20/3223- html>

۷۰) گنجی، عبدالله (۱۳۸۸)، شخصیت‌سازی در جنگ نرم، در دسترس:

http://www.arnet.ir/?lang=fa&state=showbody_news&row_id=12483

۷۱) مرادی، حجت‌الله (۱۳۸۸)، دروغ‌های جنگ، بخش جدایی‌ناپذیر جنگ روانی، در دسترس:

http://www.arnet.ir/?lang=fa&state=showbody_news&row_id=10495

۷۲) کلانتری، مریم (۱۳۸۸)، آشنایی با جنگ روانی، در دسترس: <http://www.hccmr.com/news-637.aspx>

۷۳) جوانی، پدالله (۱۳۸۸)، راهکارهای مقابله‌ای سخت با جنگ نرم، «ب»، در دسترس:

<http://www.paydarymelli.ir/tabid/69/articleType/ArticleView/articleId/4840/categoryId/78/---.aspx>